

PERRY ANDERSON • **Spektrum**

PERRY ANDERSON 1938'de Londra'da doğdu. Savaş yıllarını ABD'de geçirdikten sonra ailesiyle birlikte İrlanda'ya taşındı. 1956 yılında gittiği Oxford'da Rus ve Fransız dilleriyle ilgilendi. İngiliz Yeni Sol'u içerisindeki önemli simalardan biri olarak uzun yıllardır *New Left Review*'un editörlüğünü yürüten Anderson, Verso Yayınevi'nin kurulmasına katkıda bulundu. *Postmodernitenin Kökenleri* (2002), *Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları* (2003), *Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler* (2004), *Antikiteden Feodalizme Geçişler* (2017) adlı kitapları da İletişim Yayınları tarafından yayımlandı.

Spectrum

© 2005 Perry Anderson

Bu kitabın yayın hakları Verso Edition and NLB'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2499 • Politika Dizisi 162

ISBN-13: 978-975-05-2219-2

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYANLAR Aybars Yanık - Barış Özkul

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Siyami Kuzu

DIZIN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

PERRY ANDERSON

Spektrum

Sağdan Sola Düşünce Hayatı

Spectrum

ÇEVİRENLER

Sami Oğuz - Savaş Kılıç

Tom Mertes'e, dostlukla...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	9
Önsöz.....	11

POLİTİKA

1 Tavizsiz Sağ: Michael Oakeshott, Leo Strauss, Carl Schmitt, Friedrich von Hayek.....	23
2 Anayasal Sahne: Ferdinand Mount.....	55
3 Orta Avrupa Hayalleri: Timothy Garton Ash.....	07

FELSEFE

4 Konsensüsü Tasarlamak: John Rawls.....	153
5 Olguları Normlandırmak: Jürgen Habermas.....	167
6 Değerleri Belirlemek: Norberto Bobbio.....	187
7 Silahlar ve Haklar: Ayarlanabilir Merkez.....	201

TARİH

8	Edward Thompson'ın Anısına.....	249
9	Sıradışı Filolog: Sebastiano Timpanaro.....	263
10	Tropik Anımsama: Gabriel García Márquez.....	291
11	Aile Atlası: Göran Therborn.....	303
12	İç Savaş, Küresel Kargaşa: Robert Brenner.....	319
13	Bozguna Uğramış Sol: Eric Hobsbawm.....	377

VEFA BORCU

1	The London Review Of Books.....	435
2	Çin'de Bir İrlandalı: J.C. O'G. Anderson.....	463
<i>DİZİN</i>		520

TEŞEKKÜR

Aşağıdaki makalelerin bir kısmının ya da tamamının ilk versiyonları *London Review of Books* dergisinde yayımlandı: “The Intransigent Right” (“Tavizsiz Sağ”), 24 Eylül 1992’de; “Constitutional Theatre” (“Anayasal Sahne”), 22 Ekim 1992’de; “Dreams of Central Europe” (“Orta Avrupa Hayalleri”), 25 Kasım 1999’da; “In Memoriam: Edward Thompson” (“Edward Thompson’un Anısına”), 21 Ekim 1993’te; “Civil War, Global Distemper” (“İç Savaş, Küresel Kargaşa”), 4 Kasım 1993’te; “Philologist Extraordinary” (“Sıradışı Filolog”), 10 Mayıs 2001’de; “The Vanquished Left” (“Bozguna Uğramış Sol”), 3 ve 17 Ekim 2002’de; “An Anglo-Irishman in China” (“Çin’de Bir İngiliz-İrlandalı”), 30 Temmuz 1998 ve 20 Ağustos 1998’de.

“Designing Consensus” (“Konsensüsü Tasarlamak”) ilk olarak *Dissent*, Kış 1994’te; “Plotting Values” (“Değerleri Belirlemek”) ve “Arms and Rights” (“Silahlar ve Haklar”), sırasıyla *New Left Review*, 1/231, Eylül-Ekim 1998 ve Ocak-Şubat 2005 (31. Sayı) içinde yayımlandı. “Tropical Recall” (“Tropik Anım-sama”) ve “An Atlas of the Family” (“Aile Atlası”) *The Nation*’da, sırasıyla 26 Ocak 2004 ve 30 Mayıs 2005’te yayımlandı; “Vefa Borcu” bölümündeki ilk yazı, “Reader’s Note” (“Okuyucunun Notu”) olarak *London Review of Books: An Anthology*, (Londra, 1996) içinde yer aldı.

Bu metinlerin çoğu düzeltme ve değişikliğe uğradı. “Norming Facts” (“Olguları Normlandırmak”) daha önce yayımlanmadı. Ekler, tarihleriyle gösterildi.

LRB ve *NLR*'deki editörlerim Mary-Kay Wilmers ve Susan Watkins'e ve kardeşim Benedict Anderson'a bu kitabın çeşitli bölümleri üzerindeki yorumları için teşekkür ederim. Tom Mertes, Choi Sung-eun ve Zhang Xiaohong'a ise bu kitabı hazırlama sürecimdeki yardımları için teşekkür ederim.

Önsöz

Çağdaş düşünceler tarihi alanında bir çalışma olan bu kitap, belirli bir entelektüel manzaranın, sağdan sola panoramik bir fotoğrafının çekilmesi olarak da görülebilir. Ele alınan düşünür ve yazarlar, her birinin yeri ve sınırları sabit olmaktan uzak olsa bile (ki tartışma sürecinde sorulan sorulardan birisi de budur) Sağ, Merkez ve Sol kategorilerinin açık bir şekilde hâlâ anlamlarını koruduğu bir politik dünyaya aittirler. Kitabın adının ima ettiği yelpaze (*spectrum*) budur. Her türden görüş ve kanaatin varlığı bilinen bir durumdur. Ama analitik bir girişim olarak bu yelpazeyi boylu boyunca katetmek, hâlâ görece seyrek yapılan bir şeydir. Bunun iki geçerli nedeni var. İlk neden, her politik ailenin, yabancılara veya hasımlarına gösterdiğinden daha fazla ilgiyi kendi akrabasına göstermesi yönündeki doğal eğilimidir. Polemikçi şevk, diğer taraf ya da taraflar üzerinde tamamen düşmanca bir saplantı yaratabilir. Soğuk Savaş dönemi, araçsal olduğu kadar kısa ömürlü de olan bu türden bir literatürle doludur fakat daha ciddi bir entelektüel düzeyde, zihinler, karşılıklılığın cazibesinin akademik bir biçiminde olduğu gibi, duygudaşlıklara göre ayırım yapma eğilimi gösterirler. İlk olarak bir kişinin, kendi bağlılıklarının ya da uzak kökenlerini inceleme isteği, tamamen uygun ve

verimli bir çabadır. Ancak açıkça, ufuk daralmasına da yol açabilir. Fikirler seyrek olarak mutlak değerlerdir: Fikirlerin değeri her zaman alanın tümünde var olan diğer kavramlara (ki sadece bunlar hakkındaki bilgi, söz konusu fikirler için bir ölçüt oluşturur) göre belirlenir. Grup içi öğrenme, özümseme asla bunu sağlayamaz.

Karşılaştırmalı çalışmaların azlığının ikinci nedeni, alanın yapısı ile ilgilidir. Politika organik olarak kendine içsel bir kavramlar bütünü yaratan, içe dönük (dışa kapalı) bir faaliyet değeridir. Her bir dönemin politik çatışmaları üzerinde etkisi olan fikirler demeti, dönemlere ve bölgelere göre değişir. Bugün bu, geleneksel olarak algılandığı şekliyle siyaset bilimi alanının çok ötesine uzanmaktadır. Doğa bilimleri, yaşam bilimleri ve sanatı saymazsak, felsefe, ekonomi, tarih, sosyoloji, psikoloji, bunların hepsi klasik tanımı ile siyaset bilimi alanı ile farklı noktalarda kesişmektedir. Geleneksel politik teori, yok olmaktan hayli uzak olsa da, ortaya çıkan alanın sadece bir parçasını oluşturmaktadır. Uzmanlaşmanın tunç kanununa tabi olsa bile, bu bir genişlemedir. Herhangi bir zamandaki siyasi görüşler üzerinde potansiyel etkiye sahip disiplinlerin çeşitliliği ne kadar geniş olursa, o zamanın bir envanterini veren, –gerçek siyaset biliminin alanı olan– iktidar ve toplum hakkındaki fikirlerin çeşitliliğinden uygun bir anlam çıkarmak da o kadar zorlaşır. Uzmanlığın gerektirdiği sınırlama, alanın bir bütün olarak keşfedilmesini engelleyen tarafgir içe-bakışı pekiştirir.

Ama bu yönde bir adım atma girişimi olarak, bu kitabın bir devamı sayılabilecek *Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları* adlı kitabımda oluşturulan metotları takip ettim. Şimdi onları burada geniş biçimde tekrarlamak anlamsız olur. Söylemek gerekir ki bu kitabın temel dayanağı, belirli bir karmaşıklığa sahip fikirlerin, en iyi şekilde, onu üreten yazarın, daima aynı zamanda hem toplumsal hem de kavramsal olan tarihsel bağlamlardan ayrılamaz ama onlara da indirgenemez metinler olan yapının detaylı bir incelemesiyle araştırılacağıdır. Yapılan tercih, başka bir deyişle –var olan üç yaygın alternatifi göz önün-

de bulundurursak–, bu fikirleri ne ebedi motifler ne genel söylemler ne de uzmanlaşmış diller olarak ele almaktır. Öte yandan bu kitap önceki kitabın basit bir benzeri de değil çünkü kitabın tasarımı mesafelenme açısından bir değişikliği içeriyor. İlk kitapta, benim herhangi bir yapıtla ilgilenmekteki temel amacım genel olarak eleştirel bir tutkunluk olduğu için, kişisel olarak kendimi çok yakın gördüğüm yazarlar hakkında yazmayı çok zor bulduğumu açıklamıştım. Aşırı sağdan başlayıp ılımlı merkezden geçerek radikal sola gelen bir alanı kaplayan düşünürleri inceleyen bir kitap oluştururken, bu sınırlamayı aşmaya çalıştım. *Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları* kitabında, haklarında o zaman yazmak istediğim ama yapamayacağımı düşündüğüm Sol'un üç düşünüründen bahsetmiştim. Bunlardan ikisi, Eric Hobsbawm ve Sebastiana Timpanaro'ya bu kitapta yer veriliyor; üçüncüsü, Fredric Jameson, başka bir çalışmamın, *Postmodernitenin Kökenleri*'nin ilgi odağıdır. Bu, yelpazenin bir ucundaki genişlemedir. Öteki yanında ise, burada, daha önce ele alınanların aksine, az ya da çok muhafazakâr fikirlere sahip, liberal olmayan –*Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları*'nda geniş biçimde ele alınan Max Weber ve Francis Fukuyama kesinlikle böyleydi– ama daha tavizsiz bir Sağ'ı, herhangi bir liberal konsensüsün düşmanı olan bir grup düşünürü ele alıyorum.

Sonuçta, kavrayış bakımından, önceki kitaptan daha sistematik bir kitap ortaya çıktı. Politik yarıkürenin her iki tarafından şahsiyetler arasından yapılacak her seçim, kuşkusuz, kişisel ilgiye bağlı olarak, keyfi olmak zorundadır. Bu seçimde yer verilen kişilerle ilgili değerlendirmeler hiçbir şekilde önceden planlanmamış ama farklı taleplere yanıt olarak ortaya çıkmıştı. Ama aşağıdaki yapıya sahip bir araştırma niyeti daha önceden oluşmuştu, bu sonraki tercihleri yönlendirdi. Kitabın genel koordinatlarını belirleyen politik yelpaze büyük ölçüde kitabın konu genişliğini de tayin etti. Sağ, Merkez ve Sol aynı konular veya disiplinlere eşit derecede yatırım yapmamıştır. Platon'dan Nietzsche'ye klasik siyasi düşünceler mirası ve içeride ve dışarıda dünyayı yönetmeye dair acilen yerine getirilmesi gereken

vazife, Sağ'ın en çok ilgilendiği şeylerdi. Normatif felsefi yapılar Merkez'in uzmanlık alanı haline geldi. Geçmiş ve geleceğin ekonomik, toplumsal ve kültürel olarak araştırılması ise Sol'un üretimine egemen oldu. Dolayısıyla her üç görüşü de anlamaya yönelik her türlü girişim, oldukça değişik alanlardan geçmek zorundadır. Bu kitapta ele alınacak konular arasında hukuk, devlet, ekonomi, aile, uluslararası ilişkiler teorileri, antikite ve 20. yüzyıldan alınacak dersler, hafıza ve ölümlülük teorileri bulunuyor. Açıktır ki, bunların her biri, en iyi biçimde, konu hakkında uzman biri tarafından incelenebilir. Ama yine de bunlar hakkında, belirli bir görüş cephesinin kaynağı olarak genel siyasi kültür birikimine dahil oldukları yerlerde, her ne kadar kısmi de olsa, bir şeyler söylenebilir. Benim bunu yapma girişimim herhangi bir ansiklopedik yetkinliğe dayanmıyor fakat daha sıradan bir biçimde, şimdi yayın hayatı yarım yüzyıla ulaşan uzman bir derginin teknik bir zorunluluk olarak belirli bir okuma çeşitliliği ve –ilkesel olarak her şekilde– eleştiriyi dayatan editoryal pratiğinin gerekliliklerinden kaynaklanıyor.¹ Bunun getireceği sınırlamalar da yeterince açıktır.

Her örnekte belirli bir çalışma bütünü'nün prizmasından incelenen aşağıdaki konuların toplamının hiçbir şekilde kapsayıcı olduğu iddia edilmemektedir. Bazı eksikler, benim başka yerlerde ele aldığım entelektüel sistemlerdir: özellikle, en aktif düşünürü Jean-François Lyotard olan Fransız post-yapısalcılığı; bunu *Postmodernitenin Kökenleri* kitabımda tartıştım. Başka alanlardaki şahsiyetler tanıdık meslektaşlar tarafından o kadar iyi incelenmişlerdi ki, ekleme yapmak lüzumsuz(luk) olacaktır. Bu şahsiyetler arasında, bugün devletlerarası ilişkiler teorisinin çok farklı kökenlerden gelen en önemli iki teorisini John Mearsheimer ve Philip Bobbitt var.² Immanuel Wallerstein'ın dünya-sistemi teorisi ve dünya sistemi okulu henüz bu kalite-

1 *New Left Review* 1960'ta kuruldu. Ben dergiyle editoryal olarak 1962'de ilgilenmeye başladım. Bu bağlantı elbette benim siyasi yelpazedeki konumumu da belirler.

2 Bkz. Peter Gowan, "A Calculus of Power", *New Left Review* 16 Temmuz-Ağustos, 2002, s. 47-67 ve Gopal Balakrishnan, "Algorithms of War", *New Left Review* 23 Eylül-Ekim, 2003, s. 5-33.

de bir değerlendirmeye tabi tutulmadı ama hakkındaki incelemeler büyük bir literatür oluşturdu. Aynı Őey, bugün etkisi az olmayan Edward Said'in kültürel politikası için de söylenbilir. Başka bir eksiklik de, ilgilenilen alanda bir konu başlığını temsil edecek denli merkezde olan herhangi bir Őahsiyet ya da yarıpıtın olmamasından kaynaklanmaktadır. Yeni yüzyılda siyasetin yeni doğmakta olan gündem maddelerinin önemli bir parçası olan, ancak henüz önemlerine uygun yeterli literatür yaratamamış konuların durumu bunun tipik örneğidir. Ekoloji ve biyoteknoloji bunun en açık örnekleridir. Feminizm ise farklı bir vakadır; feminizmin dikkate değer tarihi entelektüel sonlar ve başlangıçlardan oluşan kafa karıştırıcı bir örüntü sunuyor. Eğer Şu anki dönem görece durgunluk dönemi ise de –görünürde *İkinci Cins* gibi ikinci bir çalışma yok– bu çok fazla uzun sürmeyecek. Siyasi düşünceler dünyası ise, siyasi kariyerler dünyasından çok daha fazla erkek içi olmaya devam ediyor ama er ya da geç aralarında eşitlik sağlanacak.

Kitabın planı, zamanın akışına uygun bir seyir izliyor. Soğuk Savaş'ın bitiminden –*Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları*'nın yayımlandığı zamandan– bu yana Sağ'ın fikirleri daha da güçlendi; Merkez giderek onlara uyum sağladı; Sol ise küresel olarak konuşursak, gerileme içinde. Yaşanan entelektüel restorasyonun büyüklüğü –tarihsel referansı içinde ciddiye alınacak “neoliberalizm” terimi, bu restorasyondan bir Şeyler kaptı– alışıldığı üzere, değişik biçimlerde Sol'un üzerine yüklendi. Yenilgi başa çıkması zor bir deneyimdir: Yenilenler daima yenilgiyi yüceltme eğilimi içine girerler. Ama en sonunda yenilginin üstesinden gelinecekse, kendini kandırmadan ya da boyun eğmeden, teorik rakiplerle doğrudan yüzleşmek gerekir. Bu, Sol'un kendi gelenekleri içinde rahat etmekle yetinmeyen bir merak ve eleştiri kültürünü gerektirir. Solun entelektüel evreninin –Batı'da her durumda, savaş sonrası Fransa'sının ve İtalya'sının kısa süreli istisnai durumları dışında– her zamanki hali olduğu üzere; sol kültürün sadece kendisiyle ilgilenme Őeklindeki genel politik eğilimi, tipik olarak her türlü azınlığa hakim olan kuşatma altında yaşama zihniyeti tarafından ağırlaştırıl-

mıştır ve durum şimdi her zamankinden daha çok böyledir. Bu derlemenin amaçlarından biri, bu içe kapanmaya direnmektir.

Kitabın ilk bölümü şu ya da bu şekilde Sağ literatüre ait olan yapıtlarla ilgileniyor. Her biri kendi tarzında olağanüstü yeteneklere sahip olan, bu manzaraya hâkim dört düşünür, açılış makalesinde değerlendiriliyor: Michael Oakeshott, Carl Schmitt, Leo Strauss ve Friedrich von Hayek. Bu makale yazıldığından bu yana her bir düşünür üzerine yazılan ikincil literatür zenginleşti.³ Ama bu beyinler arasında, kitle demokrasisinin doğuşuna tepki gösterdikleri zaman var olan karmaşık iç ilişki, hâlâ bunların politik etkilerinin anlaşılmasının anahtarıdır. Bu kitapta onlara ayrılan bölümün ana konusu budur. Bu bölümün geri kalan kısmı, sonraki kuşaktan, her biri İngiliz kamusal yaşamının tanınmış simalarından olan ve o andan sonra demokrasinin nasıl algılandığını ortaya koyan iki yazarı inceliyor: Oakeshott'ın mirasını Britanya devleti ve toplumunun iç yapısı ile ilişkilendiren Ferdinand Mount ile iki büyük savaş arası dönemin dörtlüsünü⁴ alarma geçiren zararlarından arındırılmış Batı modellerinin Doğu Avrupa ve dünyanın diğer yörelerinde görülen dışarıdaki taklitleri ile ilgilenen Timothy Garton Ash. Bu bölümün başlığı olan “Politika”, terimin geniş anlamıyla bir toplumda iktidarın doğası ve yapısının kapsamlı olarak mesele edilmesinden ayrı olarak, terimin dar anlamında anlaşılmalıdır – yani, bir devleti yönetmek için siyaset ve yöntemlerin tasarlınması veya Fransızcadaki kullanımda olduğu üzere *le politique*'ye⁵ karşı *la politique*⁶ olarak anlaşılmalıdır. Bu alanda yazmanın Sağ'ın alanına girmesi gerektiği mantıklıdır çünkü bu dönemde dünyada işler böyle yürüyordu.

3 Bu literatüre yapılan en dikkate değer katkı: Gopal Balakrishnan, *The Enemy: An Intellectual Portrait of Carl Schmitt*, Londra, 2000. İlgi çekici iki çalışma: Paul Franco, *Michael Oakeshott*, Yale, 2004 ve Daniel Tanguy, *Leo Strauss: une biographie intellectuelle*, Paris, 2003. Kayda değer ama sınırlı ilk çalışmalar: Alan Ebestein, *Fredrich Hayek: A Biography*, New York, 2001 ve Hans Jorg, *Fredrich August von Hayek. Die Tradition der Freiheit*, Düsseldorf, 2000.

4 Oakeshott, Schmitt, Strauss ve Hayek – ç.n.

5 Politik olan, “*the political*” – yay.haz.n.

6 Politika/siyasa, “*politics*” – yay.haz.n.